

Ivan Cankar:

Na peči.

Petero jih je bilo, dvoje fantov in troje deklet. Vsi drobni, bledikasti, ozkolični; svetle oči so gledale kakor iz sanj. Sedeli so v krogu na široki peči, tesno drug ob drugem. Sami so bili; v prostrani, skoraj prazni izbi je bil mrak.

„Pogovarjajmo se!“

„Najprej o prešcah!“

Govorili so šepetaje, počasi, drug za drugim, kakor ob molitvi; ne spogledali se niso, ne genili.

Tiho, po prstih so prihajale sanje.

Ob vernih dušah je. Prelepo jesensko jutro se drami; bele megle se vzdigajo, plavajo počasi od holma do holma, vspno se proti nebu ter utonejo v jasnini; njih uboga dušica, bel oblak, plava samotna — barčica na neizmernem morju.

Pred hišo stoje sosedovi in kličejo. Malhe čez ramo, na veselo pot!

Kakor v samo solnce gre, kakor v sama nebesa; zložno se vije pot vkreber, med vrhovi in senožeti; tam pisana hišica, ki se prijazno smehlja izza jablan; tam bela, napol gosposka hiša, ki gleda visoko in prazniško z zelenimi okni ter pravi: „Prešco boš dobil, lepo pečeno, rumeno in hrustavo; tudi boš dobil hrušk in krhljev, morda še kozarec jabolčnika povrh; ali če si obut, si čevlje obriši, če si bos, si noge umij v travi, preden prestopiš ta lepi prag!“ — Zmerom dalje, iz rebri v reber, s hriba v dolino, od hišice do hišice, od hiše do hiše, in malha se čudežno polni. Komaj stoje v veži, komaj zmolijo kratek očenaš za verne duše, se prikaže prijazna gospodinja in prinese v predpasniku vsega obilo. „Nate otroci!“ — Kako blagi so ljudje, od solnca obžarjeni in od dobrote božje!

Vrh hriba počivajo, pod košatim hrastom, ter preštevajo bogastva svoja.

Na vse strani se v solnčne daljave razpenja svet. Oči strme, srce je vse majhno in plaho od radosti, od čudnega koprnjenja. Vzdignil bi se človek, razprostrl bi roke in bi poletel daleč, daleč — ta luč, ki je v zraku, bi ga sama nosila . . . Kaj se beli tam na

obzorju? Zasveti se, ugasne, zasveti se; v belini še belejša tiha svečka. Ali ni tam Ljubljana?

Vsi stoje, nemi gledajo v daljavo. Tam za gorami je sreča, tam je bogastvo, je samo večno veselje. In v srcih vseh se je oglasilo, je tiho odgovorilo: „Pojdimo!“ Kar po klancih, kar čez travnike, po kolovozih preko njiv, naravnost kamor kažejo oči . . .

Umolknili so. Izba je bila temna in tiha — kakor globoko brezдно pod njimi. Molčali so dolgo in se niso spogledali. —

„Zdaj v Božiču!“

„O Božiču!“

Stisnila sta se tesneje drug k drugemu. Zunaj stoji zima v kožuhu in mežika smehljaje skozi okno.

Trije dnevi so še do svetega večera; na delo je treba za jaslice. Vidva v hrib po mah; vidva režita in lepita pisane podobe, štalico, sveto družino, svete tri kralje, pastirje in ovce; ti, ki si največji, pa naslikaj pisan prt, da bo tako lep kakor lani in ga pride gledat vsa sosesčina! Jaslice stoje v kotu, velike in svetle, kakor kapelica. Zvečer, kadar gori samo še rdeča lučka pred njimi in je vse tiho, prihajajo po prstih, postavijo mizo pod jaslice in polagajo pred štalico rozine in orehe; za Jezusa, ki je ubog in lačen. Po noči, kadar spe vsi in nihče ne vidi in ne sliši in je zunaj sneg, vstane Marija . . .

„Jaz sem slišal . . . Vzbudil sem se, pa je šumelo, kakor da bi kdo hodil in luč pred štalico je močno svetila . . .“

„Kaj si videl?“

„Kako bi gledal . . . Marijo? Zaprl sem oči in sem molil. Strah pa me nič ni bilo . . .“

„Jaz pa sem videl angela, ki je molil pred jaslicami.“

„Kakšen je bil?“

„Ko je odmolil, je šla luč, okrogla in svetla kakor sekira, vse po izbi in skozi okno proti nebu; med zvezde je šla . . .“

Od svetega Pavla zvoni; daleč se razlega pesem v zimo in noč. Blizu je polnočnica. Zunaj je sneg; kadar se uda tenka ledena skorja, se pogrezne noga do kolena. Nobena hiša ni temna; okno do okna, luč do luči. Vrata se odpirajo tu, tam; skoraj že gre procesija po belem snegu, pod belim nebom, še belejšimi zvezdami. Tisti, ki so prišli iz daljnih krajev, nosijo svetilke in mahajo z njimi, kakor da bi večje begale kraj poti.

Cerkev je žarko razsvetljena; tudi na velikem lestencu gore sveče. Vse je, kakor da se je bil Jezus rodil prav ta večer. Srce se

vzdrami, vzdigne se, gre samo, visoko, visoko, vse polno sreče, ki ji ni mere ne imena. Luči trepečejo v dišavah, ki se vijejo kakor bela megla proti stropu; kor odpeva oltarju, ena sama radostna pesem, ki se razlega iz daljave v daljavo. Pred štalico kleče pastirji in prepevajo; visoko nad njimi sveti mirno zvezda repatica. Noč je svetla kakor dan; vse teme so ugasnile. Nič več skrbi, nič več žalosti. Nič več ne joka mati, kadar kleči zvečer pred posteljo . . .

Umolknili so in se niso spogledali.

„Zdaj o Veliki noči!“

„O Veliki noči!“

Zapihal je veter, vrtovi so vztrepetali in so vzbrsteli. Od vseh strani potrkava, od vseh holmov in hribov, in ves svet je pesem. Ceste so bele in čiste, kakor umite; hiše se svetijo in se smejejo. Solnce je visoko in veliko, vse žarko nebo trepeče v njegovi luči.

V žalosti sami, še na sam veliki petek je srce polno veselega pričakovanja. Kar je bilo hudega, daleč je. Le še en dan, le še par kratkih ur — pesem se vzdigne glasnejša in slavnjejša, plane vriskajoča proti nebu... O dragi, o bratje, ljubi, kaj se nam ni le sanjalo o žalosti, o solzah, o lakoti? —

Tiho in počasi je stopila mati v izbo. Takrat so umolknili in so se spogledali . . .

Moj Bog, kolika strahota! Kje so, kam so se izgubili? Kakor da je bila pest udarila mednje — razbegli so se, utonili so v noč, ne križ ne kamen ne priča o njih trpljenju. —

Ant. Debeljak:

Poletni popoldan.

Nasičen nad tabo se klene oddaljen azur,
nebotičen je mir opoldanskih teh ur,
tihota je sveta, nežaljena;
dih vetra ne gane najlažjega puha —
Kot prežal kragulj bi na plen kje iz vzduna,
kot da potuhnil se tiho je vrt
in prisluhnil na lèt okamneli kragulja
in na prepeličino smrt . . .

